

NORNA-rapporter 93

Navn og navnebærer

Rapport fra NORNAs 45. symposium
i Skagen 1.–4. oktober 2014

Redigeret af
Martin Sejer Danielsen, Birgit Eggert
og Johnny G.G. Jakobsen

With summaries in English or German

NORNA-förlaget
Uppsala 2016

NORNA-rapporter 93

Udgivet af Afdeling for Navneforskning, Nordisk Forskningsinstitut, Københavns Universitet i samarbejde med NORNA.

© Respektive forfattere 2016

ISSN 0346-6728

ISBN 978-91-7276-093-6

Sat med Verdana

Grafisk opsætning: Redaktionen

Omslag: Katrín Driscoll

Omslagsbillede: Martin Sejer Danielsen

Udgivet som internetpublikation på adressen:

nfi.ku.dk/publikationer/webpublikationer/norna-rapporter-93

För bedömning av manuskript till bidrag i NORNA-rapporter anlitas även utomstående vetenskapliga granskare.

Abstract

Navn og navnebærer. Rapport fra NORNAs 45. symposium i Skagen 1.-4. oktober 2014. Redigeret af Martin Sejer Danielsen, Birgit Eggert og Johnny G.G. Jakobsen (Name and Name bearer. Proceedings from The 45th NORNA Symposium in Skagen, 1-4 October 2014. Edited by Martin Sejer Danielsen, Birgit Eggert, and Johnny G.G. Jakobsen). *NORNA-rapporter 93*. 327p. Uppsala 2016. ISBN 978-91-7276-093-6.

The 45th NORNA symposium was held in Skagen in North Jutland, Denmark, from the 1st to the 4th of October 2014. The symposium was arranged by the Name Research Section at the Department of Nordic Research at the University of Copenhagen. Personal names, place-names, and urban names connected to the symposium theme "Name and name bearer" were discussed by the 25 participants from Denmark, Finland, Norway and Sweden. The symposium proceedings contain 14 of the 18 congress papers.

Keywords: NORNA proceedings, proper names, onomastics, name research, place-names, personal names, names and gender, linguistic landscapes, names in archaeology, names and legends.

Fornavnstrender i Norge fra midten av 1800-tallet til i dag, med vekt på muntlig form

IVAR UTNE

1 Innledning

Dette er en undersøkelse om endring av form i fornavn brukt i Norge. Hovedvekta er på lydlige trekk i 1850–2013. Noen få trekk fra eldre navnebruk enn dette blir også undersøkt. Dessuten blir det et kort blikk på skriftlige former.

Med fornavnstrender mener vi oftest endring i bruk av navn sett på bakgrunn av språk og kultur. Det kan dreie seg om hvilket språk der navnet ble tatt i bruk først, for eksempel hebraisk *Jochanan* (NPL3 s. 293), eller det kan være varianter av navn som senere er prega av bruk i ulike språk eller land, som *Ioannes*, *Johannes*, *Hans* og *Jon*. Fornavnstrender blir også beskrevet ut fra språklig utforming av navna, som for eksempel utlyd (*Marie* og *Maria*).

Språklig utforming, omtalt som form, vil i denne framstillinga si lydlige trekk og bokstaver. Hovedvekta blir lagt på muntlige trekk, her kalt lydtrekk, men navnelengde blir også undersøkt med antall bokstaver. Utvalget av trekk blir nærmere presentert i del 1.1. Tema for framstillinga er altså form, men endringer i form vil bli sett i sammenheng med opphav. Del 2 gir kort oversikt over bruk av navn med ulike opphav til forskjellige tider. I del 3 gjør jeg greie for norsk uttale og hvordan det er brukt for undersøkelsen, som blir presentert i de følgende delene.

1.1 Muntlige og skriftlige former over tid – utgangspunkt for undersøkelse

Lydlige trekk setter ulikt preg på navn i ulike perioder. Det kan se ut til å være sammenhenger mellom navn med ulik kulturell og språklig bakgrunn, og lydtrekk, sjøl om det ikke forekommer konsekvent. Lydtrekk kan beskrives på mange måter. Det kan omfatte ulike vokal- og konsonant-fonem (eller *allofoner*, som er variantuttaler av fonem), stavingslengder, hiatus-bruk (vokaler fra to stavinger inntil hverandre), bestemte lyder først og sist i navn, tonelag og trykkplassering.

For Norge kan vi se blant ti på topp-navna, og også lenger nede på listene, at lydtrekka er tydelig ulike mellom perioder med henholdsvis mye bruk av opphavlig nordiske navn, gamle kirkelige navn i norsk eller nordisk form, og navneformer henta inn fra andre land. I det følgende vil uttrykket *innlånte navn* bli brukt om navneformer henta inn fra andre land enten i samme form (*Lars* (fra dansk), *Peter*, *Mary* og *Monica*) eller som har fått ei tilpassing til norsk tale eller skrift (*Kari* og *Petter*).

Mine tidligere enklere undersøkelser av hele 1900-tallet (bl.a. i Utne 2013), og dessuten en norsk (Solbakk 2013) og en tysk (Nübling 2009) undersøkelse for tida etter henholdsvis 1960 og 1945, har vist ei utvikling i retning mer klangfylde rundt år 2000. Klangfylde, også omtalt som sonoritet, kan forenkla forklares med grad av stemthet og åpningsgrad i munnhula i den ene ytterligheten, og grad av ustemthet og motstand i taleorgan i den andre ytterligheten (omtalt i innføringsbøker i fonologi, for eksempel av Endresen mfl. (2000 s. 261–263), og kort i svensk Wikipedia (Wikipedia.se, "Sonoritet")). Bruk av vokaler gir mest klangfylde, og kommer særlig til uttrykk med bruk av hiatus fordi det oftest gir stor vokaltetthet. Hiatus vil si to vokaler fra ulike stavinger inntil hverandre, som i *Sofie*, *Thea*, *Mathias* og *Noah*. I denne framstillinga vil jeg for studium av sonoritet velge ut bare hiatus av plasshensyn. Trekket blir

undersøkt over lenge tid i Norge og dessuten blir dette sammenligna med navnebruk i flere land fra sent på 1900-tallet.

Det er også kjent gjennom flere undersøkelser at a-utlyd i jentenavn har økt rundt tusenårsskiftet og senere (bl.a. SSB 2011).

Med å se vokal-trekka ovenfor (hiatus og a-utlyd) gjennom et lengre tidsspenn vil vi kunne se klarere om det er knytta til bruk av navn med spesielle opphav. Siden 1990-åra har det for eksempel vært en økende bruk av navn fra bibelsk, klassisk og annet ikke-nordisk materiale, som er del av internasjonale motebølger.

Bruken av nordiske jentenavn midt på 1900-tallet hadde oftere e-utlyd eller konsonant-utlyd enn før og senere. Dessuten har noen jentenavn både med nordisk og utenlandsk bakgrunn fra tidligere hundreår og fram til 1900-tallet i-utlyd (blant eksempler i Kruken 1982 s. 49). Navn med i-utlyd ser vi igjen før og rundt midten av 1900-tallet, bl.a. *Kari*, *Astrid* og *Ingrid*. Jentenavn skrevet med *-id* til slutt har på norsk vanligvis stum *d*, jf. del 3. Mange guttenavn med nordisk bakgrunn hadde midt på 1900-tallet e-utgang i både skrift og uttale.

Fra rundt år 2000 ser vi at konsonanter dominerer som utlyd i guttenavn, og *-s* er mye brukt, som i *Mathias*, *Markus* og *Johannes*. Ending på *-s* i skrift, og der med også i uttale, var også noe i bruk i guttenavn fra rundt reformasjonen til sent på 1800-tallet, bl.a. *Hans* og *Nils*. I begge perioder gjelder det innlånte navn.

Det er lett å observere i lister med navnetopper at navn har vært kortere i antall bokstaver midt på 1900-tallet og har blitt lengre etter det. Navnelengde er talt på flere måter for skrift og tale, bl.a. hos Utne (2006 s. 62–66) og Utne (2015 s. 185–189, "B.6 Navnelengder"). Her vil navnelengder bli undersøkt både for antall bokstaver (skrift), lyder og antall stavelser i uttalen (del 5). Ved å studere alle disse

trekka kan vi få et mer nyansert bilde av lengder og når navn gikk mot kortere eller lengre former.

Overgangen til lengre navn sent på 1900-tallet har kommet samtidig med økende omfang av innlånte navn. Lange navn i første halvdel av 1900-tallet og før kan også knyttes til innlånte navn, blant annet *Johannes* og *Kristian*, men dessuten til nordiske, som *Ingeborg* og *Borghild*. Perioden med omfattende bruk av nordiske navn fra rundt år 1900 begynte med lange navn og gikk over i en periode med kortere navn, som *Gerd*, *Liv*, *Odd*, *Leif*, vist flere steder, blant annet hos Utne (2006 s. 62–66). Også blant mye brukte navn i Norge gjennom flere hundreår er det korte former av navn med ikke-nordisk opphav. De var forkorta og tilpassa gjennom bruk, som *Lars*, *Jon*, *Jan*, *Per*, *Kari*, *Mari* og *Eli*. Slike navn var også i bruk før og rundt midten av 1900-tallet. Også nyere innlån forekom da, som det populære bibelske *Ruth*.

Trekka som er nevnt ovenfor, er det interessant å studere for så langt tidsspenn som det er tilgang på sikre kilder å tolke uttale ut fra. Det vil være interessant å få undersøkt de omtalte trekka for tida før den omfattende bruken av opphavlige nordiske navn i første halvdel av 1900-tallet, og altså studere om dette kan knyttes til nordisk og ikke-nordisk. Som omtalt senere fører kildesituasjonen til at hovedtyngden av undersøkelsen omfatter tida fra 1850 til i dag. Utlyder blir undersøkt tilbake til 1300- og 1600-tallet med grunnlag i tolking av hvordan skriftlig gjengitte former i kildene har vært brukt muntlig.

Undersøkelsen omfatter uttaletrekka utlyd (del 4), navnelengder (del 5) og hiatus (del 6), alt med vekt på å få utdypa det som er beskrevet ovenfor. Undersøkelsen skiller seg fra den tidligere norske undersøkelsen av Solbakk (2013) og den tyske av Nübling (2009) med at det her er undersøkt langt færre trekk, og det blir ikke beregna samleindekser for sonoritet, som i de nevnte undersøkelsene. Denne undersøkelsen dekker et langt større

spenn i tid. Utne (2015 s. 175–205) omfatter flere trekk. Noen av dem var også med i presentasjonen av undersøkelsen på NORNAs 45. symposium.

1.2 Navnemateriale

Framstillinga for lydtrekk er begrensa av tilgjengelige kilder. Det bygger i hovudsak på ti på topp-lister hvert tiende år fra og med 1880 og dessuten 2013. Dessuten er det brukt andre utvalgsmåter før det. Det er kildegrunnlaget, som er omtalt nedenfor, som er grunnen til ulike intervaller før og etter 1880. Materialet omfatter bare første fornavn, med unntak for tysk i del 6.2.

Listene fra 1880 og senere er henta fra det norske Statistisk sentralbyrås nettsider for navn (SSB). Der er skrivevarianter med samme uttale slått sammen, og ført opp med den mest brukte (frekvente) navneforma for hvert år som er undersøkt. Det er denne forma, som representerer flere varianter, som blir brukt i undersøkelsene. Dette valget av normaliserte former får betydning for navnelengde i bokstaver, og ikke for uttale.

For perioden 1850–74 er listene også bygd på folkeregisterdata som fins hos Statistisk sentralbyrå, uten at skrivevarianter er slått sammen. Listene er henta fra Utne (1991). For tida før 1850 er listene henta fra *Norsk personnamnleksikon*, der listene er laga på grunnlag av folketellingar, manntall og andre eldre kilder (NPL3 s. 620–627, også med vidare referansar). Der er navnevarianter slått sammen, også nære former som har vært uttalt ulikt. Lister med slik normalisering for tida før 1850 er brukt til uttaleundersøkingar bare for hva guttenavn ender på. Slike lister er ikke brukt for jentenavn i undersøkelsen fordi det er rimelig å regne med at formene har variert fra skriver til skriver, som f.eks. for *Kari/Karen*, *Mari/Marie Eli/Ellen/Elen*, *Kirsti/Kirsten* og *Anna/Anne/Ane* (Kruken 1982 s. 45–49; oppslaga for disse navna og henvisningar vidare i NPL3). Oversikt over navns opphav og enkelte språktrekk er også

oppgitt for fødte omkring år 1300 for gutter og omkring 1600 for begge kjønn. Dette bygger på lister fra 1337–50 og 1645/47 for voksne personer (NPL3 s. 620–622).

Resultata fra undersøkelsene er vist i diagrammer. Tallmaterialet som diagramma bygger på, er inkludert i ei utvida framstilling av Utne (2015 s. 172–205), planlagt revidert senere.

2 Overblikk over navnetrender i Norge

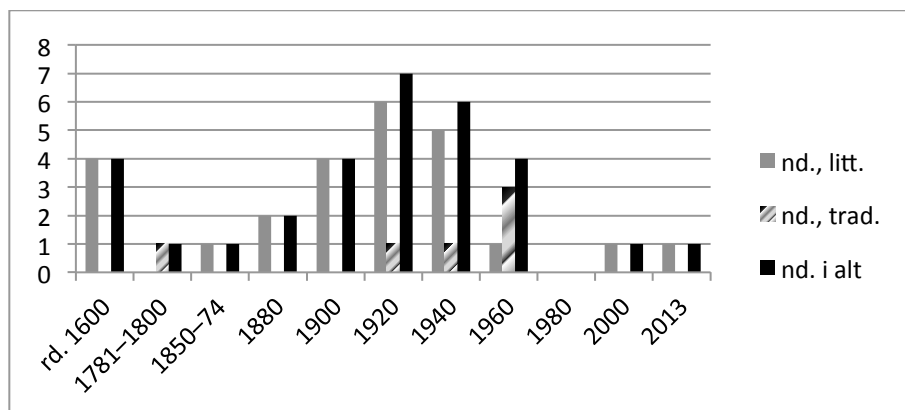
Uttale og skrift for navn vil jeg å se i sammenheng med opphav til de navna som er mye brukt til ulike tider representert i navnematerialet. For å få til et forenkla overblikk over opphav, viser figur 1 og 2 bruken av bare nordiske navn fra de eldste ti på topp-listene til i dag. Øvrige navn er da ikke-nordiske. Nordiske navn vil her si navn som ble tatt i bruk i nordisk mellomalder med opphav i nordiske språk, og vanligvis bygd på et fast inventar av navneledd. De kan deles i to grupper, litterære former og tradisjonsformer av opphavlig nordiske navn:

- 1) *Nordiske navn i litterære former* omfatter de navneformene som ble tatt i bruk på nytt med navnerenesansen etter forbilder i oversatt sagalitteratur og annen litterær bruk på 1800-tallet og senere. Det omfatter også tilsvarende former på 1300- og 1600-tallet, da slike former er ført i de publiserte navnelistene som er brukt her. Eksempler på navneformer er *Sigrid, Ragnfrid, Helga, Hallvard, Olav, Kjetil* og *Torgeir* (ikke alle forekommer i materialet).
- 2) *Tradisjonsformer av nordiske navn.* er i denne framstillinga former av opphavlige nordiske navn som er resultat av talemålsutviklinga i Norge og øvrige Skandinavia og brukt i Norge gjennom flere hundre år. Slike varianter av navna ovenfor er *Siri, Randi, Hege, Halvor, Ole/Ola, Kjell* og *Terje*.

FORNAVNSTRENDER I NORGE

Termen *tradisjonsformer* blir i denne framstillinga også brukt for ikke-nordiske navn, ofte kirkelige, prega av norsk og dansk tilpassing. Det går fram hvert sted hvilken undergruppe det gjelder.

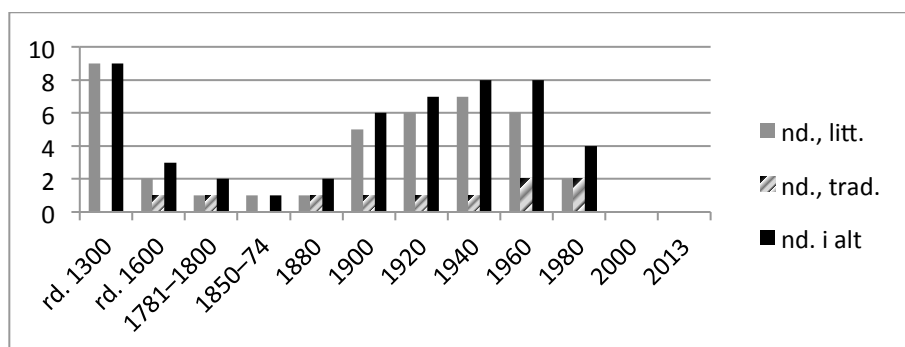
Nordiske navn i litterær form kom med på ti på topp-listene de to siste tiåra på 1800-tallet (åra 1880 og 1890 i materialet), da navnerenessansen var kommet godt i gang. Dernest steg bruken raskt de to første tiåra på 1900-tallet, og var mest omfattende rundt 1930 og 1940 i ti på topp-listene. De litterære formene for jentenavna var med for siste gangen i lista for 1960 (*Liv*) og for guttenavna i 1980 (*Tor*). Tradisjonsformer av nordiske navn holdt seg også til 1970-lista for jentenavn (*Hege, Hilde og Tone*) og til 1990-lista for guttenavn (*Stian*). Den litterære forma *Ingrid* kom med fra år 2000. Årstalla her gjelder første og siste forekomster blant de utvalgte årgangene med ti på topp-lister, men navna har oftest kommet inn på topplister før det og blitt værende etter det.

Figur 1: Opphav fra nordiske jentenavn; litterære former, tradisjonsformer og samletall. Ti på topp. 20-års-intervall fra og med 1880, og 2013. Før det: rundt 1600 og periodene 1781-1800 og 1850-74.

Øvrige trender er kristne navn, både opphavlig bibelske navn og helgennavn, og også andre opphavlig utenlandske navn, alle typer også i tradisjonsformer (jf. ovenfor). Det vil dels si former tilpassa norsk og nordisk talespråkutvikling,

som blant annet de opphavlige helgennavna *Kari, Eli, Nils* og *Lars*, og opphavlig bibelske navn som for eksempel *Mari, Hans, Jon* og *Jens*. Slike former ble mye brukt fra før reformasjonstida til de ble fortrent av særlig nordiske navn fra rundt år 1900, men de var noe i bruk ut over første halvdel av 1900-tallet. Bibelske navn i former kjent fra Bibelen kom særlig i bruk fra 1990-tallet, som del av en internasjonal trend, f.eks. *Mathias, Daniel, Lucas, Sara, Hanna, Maria* og *Lea(h)* (Gfds, åra 2001–2014; Danmarks Statistikk åra 2006, 2013, 2014; Utne 2002 s. 24–25; Utne 2015 s. 208, 210, 211 og 258). Andre trender fra Europa og USA har vi sett siden 1800-tallet til nåtida i blant annet *Olga, Jenny, Ruth* (som også er bibelsk), *Heidi, Emma, Olivia, Sofie, Alexander* og *Oliver* (Gfds ibid.; Danmarks Statistikk ibid.; Social Security, året 2015; Hanks et.al. 2006 s. 121 ("Heidi"); Utne 2015 s. 99, 246, 262, 263 og 267).

Figur 2: Opphav fra nordiske guttenavn; litterære former, tradisjonsformer og samletall. Ti på topp. 20-års-intervall fra og med 1880, og 2013. Før det: rundt 1300 og rundt 1600 og periodene 1781–1800 og 1850–74.

Mer nyanserte optellinger for ulike typer er gjort av Utne (2015 s. 160–171) for de sju gruppene litterære nordiske, tradisjonsformer av nordiske, bibelske former, tradisjonsformer av kirkelige, tyske (navn med ulike opphav brukt i tyskspråklig område, i Norge ofte i former preget av norsk talemål), klassiske (gresk og latin, dels i former tilpassa

norsk tale), engelske og andre. Dette er grunnlag for omtalen og eksempelbruken ovenfor.

3 Uttale av fornavn i Norge

I undersøkelsen blir uttale for flertallet norsktalende lagt til grunn. Hva det vil si for vurderinga av konkrete trekk der uttalen veksler, blir kommentert nedenfor. Bare trekk som gjelder det utvalgte navnematerialet (del 1.2), blir omtalt. Andre eksempler kan bli omtalt for å illustrere trekka.

Alle navn som ender på -e har på norsk e-uttale, ofte uttalt som schwa [ə]. Det gjelder også bl.a. *Anne*, *Anette*, *Helene*, *Marianne* og *Marie* som på svensk ofte blir uttalt uten e-en etter fransk mønster. Det er unntak for innlånte navn der ie-ending står for i-uttale, som *Hennie* (som ikke er med i utvalget her). *Sofie* og *Emilie* har e-uttale sist. Navn som ender på -a eller -ah, har a-uttale. Jentenavn som ender på -id, som *Turid* og *Ingrid*, har i-uttale til slutt, slik at d-en er stum, som også nevnt i del 1. Jentenavn med -g sist, som *Aslaug*, *Solveig* og *Ingeborg* har i størstedelen av befolkninga ikke uttalt *g*, men kan få det i mer presisert uttale. Derfor regner jeg med vokalutlyd for *Aslaug* /aslaʷ/ og *Solveig* /sulvæi/, og konsonanten /r/ som utlyd i *Ingeborg*, /iŋebor/.

Bokstavkombinasjonen *ng*, som i *Ingeborg*, *Ingrid* og *Erling*, blir i størstedelen av befolkninga uttalt som én konsonantlyd, /ŋ/, sjøl om to lyder som /ŋg/ er i bruk i deler av landet, og kan dessuten veksle fra navn til navn ellers. Bokstavsekvensen *gn* som i *Ragnhild* blir uttalt som to konsonantlyder, som /ŋn/ i uttalene /raŋnil/ og /raŋnhil/ (h-en er omtalt nedenfor).

Bokstavkombinasjonen *rs* blir på store deler av Østlandet (østlige delen av Sør-Norge) og Trøndelag (i Midt-Norge) uttalt som én retrofleks lyd, /ʂ/ (retrofleks frikativ), blant annet i navnet *Lars*, /la:ʂ/. Siden dette ikke er gjennomført for alle i det nevnte området, og fordi det ikke er i bruk i store deler av landet, blir *rs* i denne undersøkelsen

klassifisert som to konsonantlyder, slik: /la:rs/. Tilsvarende er det med *rl* i guttenavnet *Erling*, som i samme deler av landet kan ha retrofleks uttale (retrofleks lateral), /æ:liŋ/. Også skarre-*r*, [ɣ], blir brukt utenfor området med retrofleks uttale, og blir klassifisert sammen med tungespiss-*r*, [r], som *r* i undersøkelsen.

Bokstavkombinasjonene *-ld*, og *-nd* i slutten av ord og navn blir over det meste av landet uttalt som /l/ og /n/, det vil si uten d-lyd. D-en blir i slike tilfeller normalt uttalt på nordlige halvdel av Vestlandet og naboområder på Østlandet (Sandøy 1992 s. 75–76). I denne undersøkelsen blir d-en ikke regna med i uttalen. *Harald*, *Borghild*, *Øyvind* og *Trond* får altså oftest uttalene /haral/, /borgil/, /øyvin/ og /trun/. D-en blir heller ikke uttalt inne i navnet *Anders* i det meste av landet, men med unntak. D-en blir uttalt i *Andreas*, *Aleksander*, *Sander*, *Randi*, *Hilde*, *Vilde* og *Linda*, der uttalen er helst er resultat av nyere innlån eller ny bruk. Kombinasjonen *-rd* sist i ord og mange navn har heller ikke d-en i uttale, som i *Sigurd*, men det fins unntak. I jentenavnet *Gerd* blir d-en uttalt i hele landet, helst som /gærd/.

Bokstaven *h* blir uttalt først i ord, som for *Harald*. Det veksler i talemåla for innlyd. For *Borghild* og *Ragnhild*, som er med i utvalget, vil eldre uttalemåter ofte være uten h-uttale, mens uttalen blant yngre helst er med /h/. Med utbredt h-uttale regner jeg med h-uttale i denne undersøkelsen, altså blant annet /borghil/ og /raŋnhil/.

Skrivemåtene *ch*, *c* og *ck* blir normalt uttalt som /k/, og er i utvalget bare med gjennom varianter av navn som er normalisert i ti på topp-listene til den av skrivemåtene som er mest vanlig for aktuelle navn i samme år (jf. del 1.2).

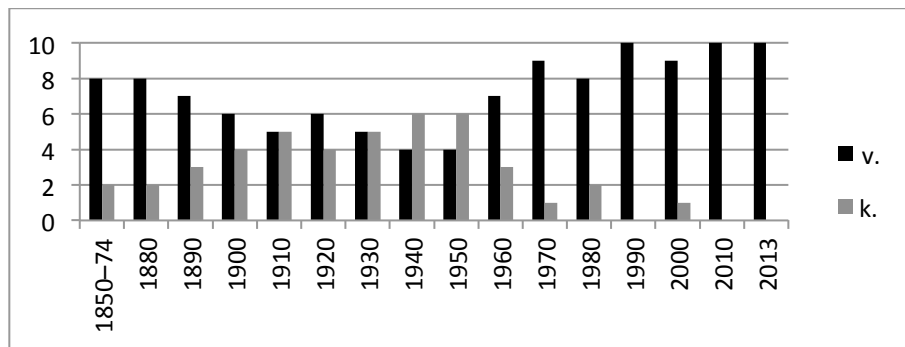
De neste tekstdelene omhandler undersøkelsen av språktrekka.

4 Utlyd i navn

Utlyd i navn er den siste lyden som blir uttalt, som e-en i *Anne*. Stumme konsonanter er ikke med, for eksempel i navna *Solveig*, *Ingeborg*, *Ingrid*, *Harald*, *Øyvind* og *Leah*.

4.1 Utlyd i jentenavn

Figur 3 viser fordeling av vokal- og konsonant-utlyd for ti på topp hos jenter. Vokalending står sterkest i utvalget på 1800-tallet og igjen fra rundt 1970. I første halvdel av 1900-tallet er det omtrent lik fordeling mellom vokal- og konsonantending. Vi skal se mer på detaljene.

Figur 3: Jentenavn. Uttale, utlyd: vokal eller konsonant. Ti på topp-navn. 10-års-intervall fra og med 1880, og 2013.

Det er overvekt av vokal-utlyd i perioden 1850–74, noe som dels følger av ine-navn i tillegg til eldre navneformer som *Anna*, *Marie Anne*, *Hanna* og *Johanne*.

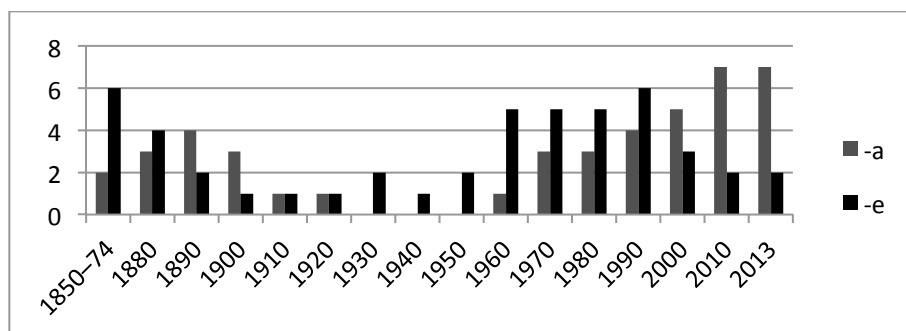
Gjennom første halvdel av 1900-tallet hadde rundt halvparten av jentenavna i ti på topp-listene konsonant-utlyd. Dette var nordiske navn, som f.eks. *Gerd*, *Bjørg*, *Ragnhild* (ender med l-uttale) og *Inger*. Ellers har *Solveig* og *Astrid* fra denne tida vokal-utlyd, som er /ei/ og /i/. Da var det også i bruk noen få eldre og nyere innlånte navn, dels med konsonant- og dels med i-utlyd, f.eks. *Margit*, *Ruth* og *Jenny*.

Andelen med vokal-utlyd økte ut over 1900-tallet, og tok nesten helt over fra rundt 1970, med ett eller to unntak i

noen av ti på topp-liste etter 1970. Unntaka i de utvalgte år-gangene er *Kristin*, *Elisabeth* og *Malin*. Vokal-utlyd fra denne tida er representert med mye innlån, med tradisjonsformer av ikke-norske navn og med det nordiske *Ingrid*.

Figur 4 viser bruken av vokalene /a/ og /e/ til slutt i jentenavn. Siden dataene fra 1850 og senere er fra folkeregisteret, som nevnt, bygger det på offisielle navn. Til daglig har ganske sannsynlig offisielle navn med e-slutt ofte vært uttalt med a-utlyd, slik som for *Johanne/Johanna* og *Karoline/Karolina* (NPL3, oppslaga "Johanne" og "Karoline"). Det er komplisert å få data om det. Undersøkelsen her holder seg til den skriftlige forma i folkeregisteret.

E-utlyd var vanlige i tradisjonsformer av nordiske og ikke-nordiske navn, og noen innlånte navn på 1900-tallet, og særlig i tida 1960–90, som *Anne*, *Bente*, *Grethe*, *Hilde*, *Tove*, *Hege*, *Silje*, *Marte*, *Karoline* og *Emilie*. Tradisjonsformene med e-ending er såkalte reduserte former, som vil si språkhistorisk endring fra /a/ til /e/ i trykklett posisjon. A-utlyd er brukt både i gamle og nye innlånte navn, som f.eks. *Olga*, *Emma*, *Ida*, *Sara* og *Thea*.

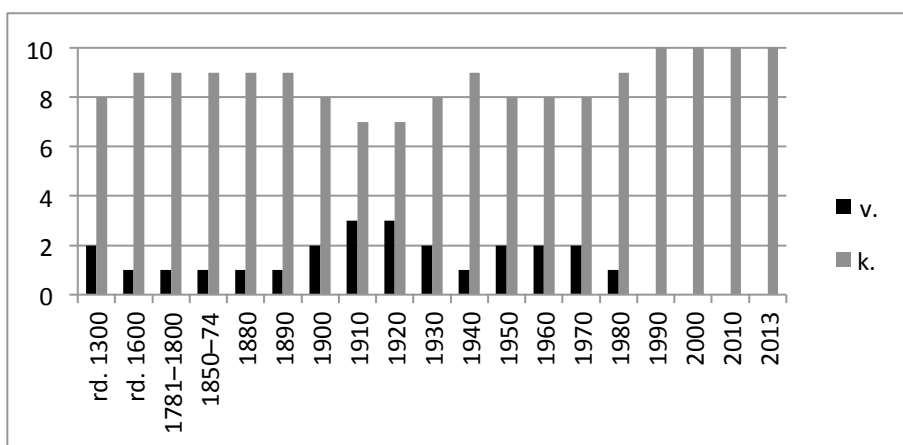

Figur 4: Jentenavn. Uttale utlyd: -a og -e. Ti på topp-navn. 10-års-intervall fra og med 1880, og 2013. Før det: perioden 1850–74.

Dessuten har i-slutt vært noe i bruk i jentenavn både på 1600-tallet og midt på 1900-tallet (ikke vist i figur). Det kan dreie seg om 4 av 10 navn i ti på-topplista fra 1600-tallet dersom en forutsetter omtolkinger fra danske skriftformer til

FORNAVNSTRENDER I NORGE

Kari, Mari og *Kirsti*. Slike tolkinger er usikre for 1600-tallet, men dette var i alle fall tradisjonsformer i vid bruk. Se ellers del 1.2. Det fjerde var *Sigrid*, som da ofte hadde forma *Siri* (tilsvarende referanser som i del 1.2). På 1900-tallet nådde året 1940 i utvalget høyest med 3 forekomster, *Kari, Astrid* og *Turid*. På 1900-tallet fins i-utlyd i ti topp-listene for jentenavn oftest blant nordiske navn, som var *Astrid, Randi* og *Turid*, og for *Ingrid* både tidlig å hundreåret og dernest i 2000-lista og senere. Dessuten fins i-utlyd i norske tradisjonsformer av ikke-nordiske navn, med *Kari* i ti på topp-liste, og ellers bl.a. *Eli, Mari* og *Kirsti*. Også det tyske *Heidi* har *-i*.

Figur 5: Guttenavn. Uttale, utlyd: vokal eller konsonant. Ti på topp-navn. 10-års-intervall fra og med 1880, og 2013. Før det: rundt 1300 og rundt 1600 og periodene 1781-1800 og 1850-74.

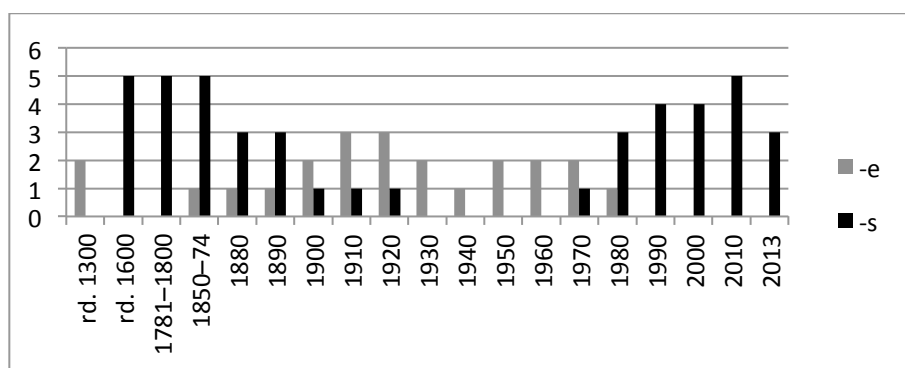
4.2 Utlyd i guttenavn

Guttenavn har for det meste enda på konsonant fra de eldste tider til i dag, slik det er vist i figur 5. Unntak er flere av de nordiske navna som har vokal-utlyd, slik vi skal se nedenfor. Fra 1995 er det konsonant-utlyd i alle de ti vanligste navna, og alle er innlånte (*Ole* var det siste blant ti på topp, i 1994).

Figur 6 viser mer nyansert hvordan bruken av to ulike utlyder i guttenavn har vært, for /e/ og /s/.

Guttenavn med vokal-utlyd har helst vært skrevet *-i* på norrønt og *-e* i nyere tid med de litterære formene, og med tilsvarende uttaler, slik som for *Arne* (norrønt: *Arni* og *Árni*), *Frode* (*Fróði*) og *Rune* (*Rúni*). Også norrøne navn med ir-slutt har fått e-utlyd, som *Sverre* (*Sverrir*), og dessuten *Tore* (*Þórir*) som ikke er med blant ti på topp i utvalget.

Noen tradisjonsformer av nordiske navn som har opphav i navn med konsonant-utlyd, har også fått vokal-utlyd gjennom konsonantbortfall etter norrøn tid. Slike er *Ola* og *Ole* av *Olav* (norrønt: *Óláfr* og *Ólafr*, *f* uttalt som /v/), og *Terje* av *Torgeir* (*Þorgeirr*). Etter 1980 i de undersøkte åra er e-utlyd ikke representert. Rett nok er *Ole* med i andre årganger til og med 1994. Det vanligste guttenavnet i 1600-lista og i perioden 1780–1800, *Ola*, hadde a-utlyd.

Figur 6: Guttenavn. Uttale, utlyd: *-e* og *-s*. Ti på topp-navn. 10-årsintervall fra og med 1880, og 2013. Før det: rundt 1300 og rundt 1600 og periodene 1781–1800 og 1850–74.

Siste bokstav, og dermed også utlyd, på *-s* fins i 4 av 10 navn i 2000, 5 i 2010 og 3 i 2013. Særlig fra rundt 1980 til 2013 er det navn med opphavlige gammelgreske og latinske endinger som *-as* og *-us*, f.eks. *Marius*, *Mathias*, *Markus*, *Magnus*, *Jonas* og *Lucas*. I tillegg er *-es* representert med fullforma *Johannes* i Norge. S-enderinger var også mye brukt på 1600–1800-tallet, med 5 av 10 i 1600-tallslista, og for fødte i 1780–1800 og 1850–74. Da var det også innlånte navn, men i nordiske former som *Nils* og *Lars* blant ti på

topp, og *Hans* som var innlånt i tysk form. Disse navna hadde opphav i tilsvarende greske og latinske endinger som forekommer i navn nevnt ovenfor.

N-utlyd er også mye brukt. Navna har flere ulike opphav og er spredd over det meste av det historiske spennet som er undersøkt, mest med 3–5 for åra 1940–90 (ikke vist i figur). Eksempler er det innlånte *Johan*, de nordiske *Bjørn*, *Svein*, *Morten*, *Stian*, og dessuten *Espen* som er nordisk navn i dansk form som tilsvarer *Asbjørn*. N-utlyd fins også i forkorta navneformer uten *-us* fra innlånte latinske navn, som *Kristian(us)* og *Martin(us)*. Like utenfor topplistene fantes sent på 1800-tallet også *Anton*, av *Antonius*. N-utlyd fins på disse måtene både i opphavlig nordiske navn brukt sent i navnerenessansen og i innlånte navn i bruk på 1800-tallet og rundt år 2000.

5 Navnelengder

Lengda i navn har variert gjennom historia og kan måles på flere måter, omtalt nedenfor. Blant annet var det noe lengre navn sent på 1800-tallet enn tidligere, men kortere fra litt før midten av 1900-tallet. Navna var igjen lengre fra slutten av 1900-tallet, og litt kortere etter det (se også del 1.1). Etter 2010 kan bruk av kortere former blant jentenavn igjen se ut til å flate ut eller snu mot lengre former, men materialet etter 2010 er for spinkelt til å kunne slutte noe sikkert foreløpig.

Lengde kan måles både i antall lyder i uttale, antall bokstaver i skrift og i antall stavinger i uttale. Det er forskjell på antall lyder og bokstaver fordi det er stumme konsonanter, som i *Thor*, *Ingrid* og *Leah*; og doble konsonanter i skrift, som i *Emma*. Stumme vokaler, som i *Hennie*, fins ikke i utvalget her. I tillegg til de tre lengdemåla nevnt ovenfor skal vi se på stavingslengde, målt med antall konsonantlyder i hver staving. Det er omtalt sammen med antall stavinger (del 5.3).

5.1 Antall lyder i navn

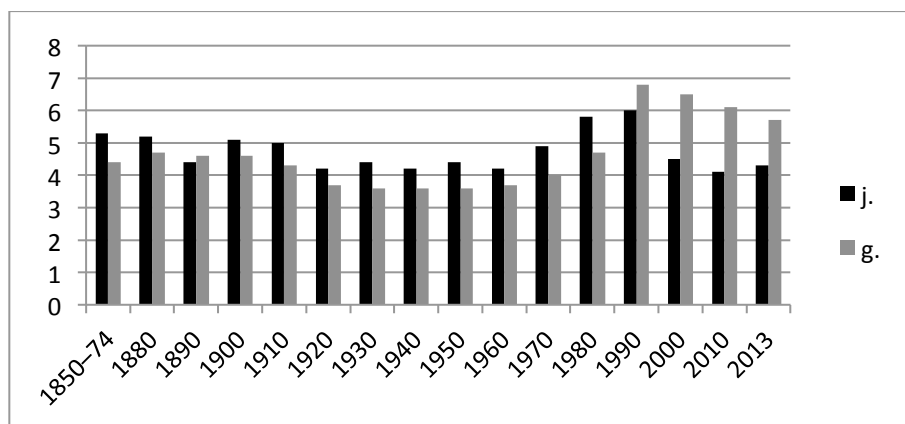
Telling av lyder i hvert navn er vist i figur 7. Fra perioden 1850–74 og fram til 1980-lista var jentenavna litt lenger enn guttenavna, men forskjellen var ikke stor. Med grunnlag i 1890-listene ser vi at guttenavna var ubetydelig lengre enn jentenavna, men det vises ikke som en tendens før og etter. Det må regnes som utslag av at hver liste inneholder få navn, og at det derfor kan være tilfeldig.

Vi ser videre i figur 7 at navn for begge kjønn var på sitt korteste for 1920 til og med 1960, noe som også kan omfatte deler av tiåra før og etter. Dette var inne i den perioden som var sterkt dominert av nordiske navn. Disse ble kortere nettopp på denne tida. Bruken av nordiske og andre navn i ulike perioder er omtalt i del 2.

Fra 1970 og forbi 1990 ble jentenavna klart lengre, nesten to lyder mer enn i midten av hundreåret. Fra 1970-tallet var utenlandske innlån vanlig for jentenavn (Utne 2015 s. 162–164). Enda sterkere økning i lengde kommer for guttenavn fra rundt 1990, også der med innlån. For guttenavn hadde nordiske navn holdt seg lenger enn for jentenavn (op.cit. s. 162–163, 165).

Jentenavna ble igjen kortere etter 1990, og guttenavna har fulgt svakt etter. Jentenavna har dernest på nytt begynt å snu mot lengre former, som vist i tellingene for 2010 og 2013. Den nye forlenginga kan være usikker, som nevnt ovenfor (del 5). Dette dreier seg fortsatt om navneinnlån og endringer i internasjonal navnebruk.

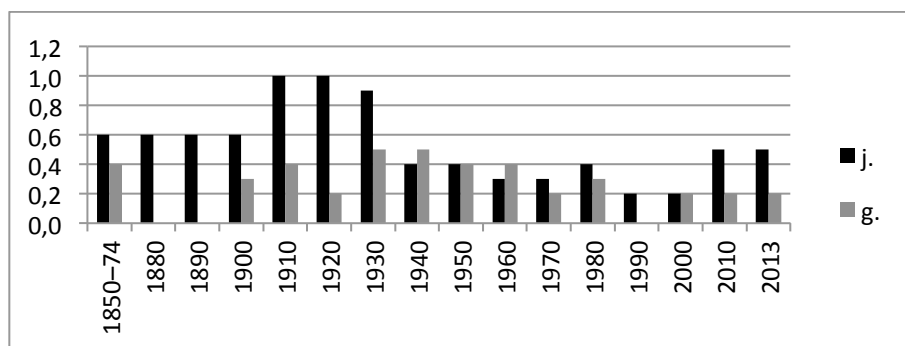
FORNAVNSTRENDER I NORGE

Figur 7: Antall uttalte lyder i jente- og guttenavn. (Talt som stavinger (diftonger eller enkeltvokaler) + konsonantlyder). Ti på topp-navn. 10-års-intervall fra og med 1880, og 2013. Før det: perioden 1850-74.

5.2 Antall bokstaver i navn (skrift)

Navnelengda i antall bokstaver er litt lengre enn for antall lyder på grunn av stumme konsonanter. Derimot er *x* kortere enn *ks*, og diftonger er to bokstaver for én lyd.

Figur 8: Lengde i skrift og uttale. Antall flere bokstaver enn lyder i jente- og guttenavn (snitt for hvert navn). Ti på topp-navn. 10-års-intervall fra og med 1880, og 2013. Før det: perioden 1850-74.

I hovedsak følger begge tellemåtene samme mønster for lengre og kortere navn, men med den forskjellen at lengda jamt over er en halv til én bokstav lengre enn det er lyder. Figur 8 viser forskjellen mellom antall lyder og antall bokstaver. Merbruk av bokstaver i forhold til lyder for jente-

navn på slutten av 1800-tallet og fra slutten av 1900-tallet omfatter mest doble konsonanter, som *Anne* og *Jenny* men også noen tilfeller med to bokstaver for én lyd etter eldre skrivemåte, f.eks. i *Christina* og *Thea*.

Tydeligere er overvekt av bokstaver i forhold til lyder for jentenavn i den nordiske navnerenessansen, særlig fra rundt 1900 til og med 1930-tellinga. Det omfatter stumme g- og d-ender, som i *Ingeborg*, *Astrid* og *Ingrid*; diftonger, som i *Aslaug* og *Solveig*; og to bokstaver for én lyd, som i *Inger* og *Ingrid*. Dessuten fins overvekt av bokstaver også i nyere innlånte jentenavn på 1900-tallet, særlig etter bokstavkombinasjoner som er kjent fra innlånte navn på 1800-tallet, med blant andre *Ruth*, *Grethe*, *Heidi*, *Emma* og *Linnea*, de eldre innlånte *Wenche* og *Marianne*, og fortsatt *Anne*.

For guttenavn var det lavere overbruk av konsonanter. I perioden 1850–74 fins tradisjonsformer av kirkelige navn med *Anders*, uten uttalt *d*, og *Johannes*. Derneft kom nordiske navn med *Sverre*, *Odd*, *Harald*, *Einar*, *Leif*, *Svein* og *Erling*, med tilsvarende trekk som for jentenavn.

5.3 Antall stavinger i navn

Stavinger vil i denne delen av undersøkelsen si antall stavingskjerner, som består enten av vokal eller diftong. I hver staving kan det være ingen eller flere konsonanter. *Mia* har to stavinger, *mi+a*, mens *Leif* har éi staving.

5.3.1 Jentenavn og stavinger

For antall stavinger i jentenavn er variasjonen ganske tydelig blant fødte fra midten av 1800-tallet til i dag, vist i figur 9. Jentenavna fra rundt 1890 til og med 1960 var klart kortere enn for tida før og etter. Mens navna rundt 1930 og 1940 var på det korteste med vel 1,5 stavinger, lå de fram til rundt 1875, og derneft i listene fra 1980 og 1990 på 2,7 stavinger. Jentenavna har ligget på knapt 2,5 stavinger etter det.

FORNAVNSTRENDER I NORGE

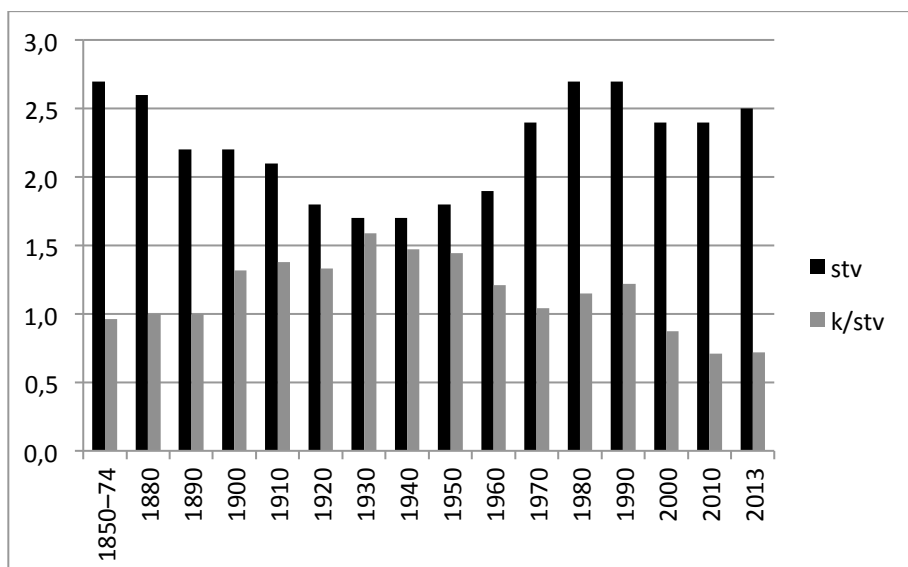
Fallet i antall stavinger etter 1910-lista (figur 9) kommer på samme tid som det er færre lyder (figur 7), men endringa slo sterkest ut med fall i antall stavinger. Spesielt legger vi merke til at mens fallet i antall lyder gikk ned fra 5,2 lyder i 1880 til 4,2 og 4,4 i 1920- og 1930-listene, så falt tallet på stavinger fra 2,6 i 1880-lista til 1,8 og 1,7 i 1920- og 1930-listene. Fra 1880 til 1920 var nedgangen på den måten 19 % for lyder og 31 % for stavinger. Dette innebærer at stavingene i snitt besto av flere lyder sent i dette tidsrommet.

Lengre stavinger kom til uttrykk i flere konsonantlyder i hver staving, vist i figur 9. Jentenavna fikk altså flere konsonanter i hver staving midt på 1900-tallet enn rundt 1880 og før, på det høyeste med 1,6 konsonant i hver staving i 1930-lista, mot rundt 1 på 1800-tallet. Flere konsonanter i hver staving forekom særlig i navn med nordisk opphav, som f.eks. *Gerd*, *Björg* og *Liv*, men også innlånte, som *Ruth*, *Grethe*, /gre:te/, og *Wenche*, /venje/.

Fra rundt 1990 til rundt 2010 har stavingene igjen blitt klart kortere. Vi så ovenfor (5.1) at jentenavn ble klart kortere i antall lyder fra rundt tusenårsskiftet. Det var et fall fra rundt 6 i 1990 til rundt 4 lyder i 2010, som vil si ca. 30 % kortere for lyder. Fallet i antall stavinger var forholdsvis mye svakere, fra rundt 2,7 stavinger i snitt for hvert navn i 1990 til rundt 2,4 i 2010. Det vil si nedgang på ca. 11 % for antall stavinger.

Med stort fall i antall lyder og lavt fall i antall stavinger falt gjennomsnittslengda på hver staving fra 1,2 i 1990 helt ned til 0,7 i 2010, vist i figur 9. Stavingene i jentenavn har altså mindre enn én konsonant i snitt i 2010. Dette er motsatt som for forholdet mellom antall lyder og stavinger da navna ble kortere tidlig på 1900-tallet (ovenfor). For jentenavn kommer dette til syne med et betydelig oppsving for navn med stavinger som bare hadde en vokal, som i *Sofie*, *Thea*, *Lea(h)*, *Emilie* og *Linnea*. I alle de sistnevnte navna er siste vokal staving alene. Dette siste med vokaler

alene er mer omtalt sammen med hiatus i del 6. Med færre konsonanter i hver staving kan navna holde på omtrent samme stavingstall, men bli kortere i antall lyder.

Figur 9: Jentenavn. Uttale: stavinger og konsonanter i hver staving. Ti på topp-navn. 10-års-intervall fra og med 1880, og 2013. Før det: perioden 1850-74.

5.3.2 Guttenavn og stavinger

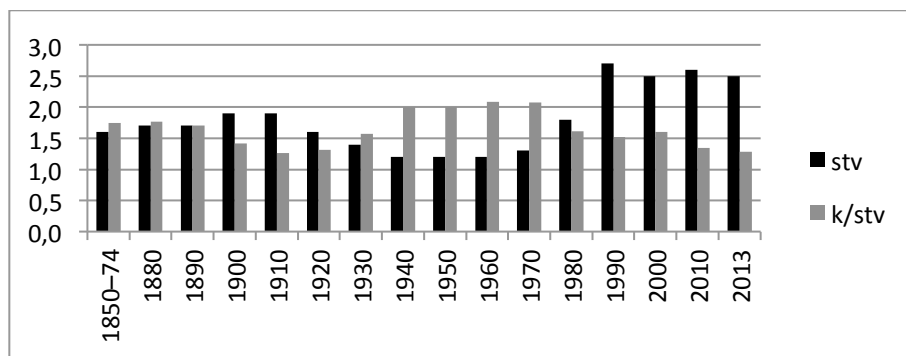
Som for jentenavna er fallet også for guttenavn tydeligere for antall stavinger enn for antall lyder midt på 1900-tallet, vist i figur 7 og 10. Etter det har tallet på stavinger steget klart for begge kjønn til rundt 2,5; forholdsvis mest stigning for gutter. For jenter steg det fra 1,8 i 1960 til 2,7 i 1980 og 1990, og har holdt seg ganske høyt etter det. For gutter lå det rundt 1,2 i 1960, og på 2,7 i 1980, og har holdt seg nær det siden.

Flere guttenavn var enstava enn hva det var for jentenavna før og midt på 1900-tallet. I figur 10 ser vi i de lave snitta for stavingslengder for guttenavn på 1,2 i 1940-, 1950- og 1960-listene (figur 10), mens jentenavna, som nevnt, på det laveste hadde 1,5. Blant enstava guttenavn i utvalget er de nordiske *Leif*, *Rolf*, *Odd*, *Knut*, *Bjørn*, *Tor*,

FORNAVNSTRENDER I NORGE

Geir, Svein og *Kjell*, og tradisjonelle former av ikke-nordiske navn, som *Hans, Per* og *Jan*. Samtidig hadde, som også vist i figur 10, guttenavn fra rundt 1930 til rundt 1970 flere konsonanter i snitt for hver staving enn før og etter. Det var oppe i 2 og 2,1 konsonanter for hver staving i listene for 1940–1970 (figur 10), som kan ses i eksempla like ovenfor. Stavinger i jentenavn nådde ikke høyere enn 1,6 (for 1930 i figur 9).

Som for jentenavn ble også stavingene i guttenavna kortere i antall lyder på grunn av færre konsonanter for hver staving i siste halvdel av 1900-tallet. Fallet kommer for guttenavn fra 1970-åra, med 2,1 konsonanter i hver staving før fallet i utvalget, men stavingslengda for guttenavna er hele tida klart høyere enn for jentenavna. Kurven for konsonanter i hver staving for guttenavn var på 1,5 i 1990 og 1,3 i 2010. Guttenavna var nesten helt stabile i antall konsonanter (og dermed også lyder) for hver staving mens jentene falt tydelig fra omkring 1990.

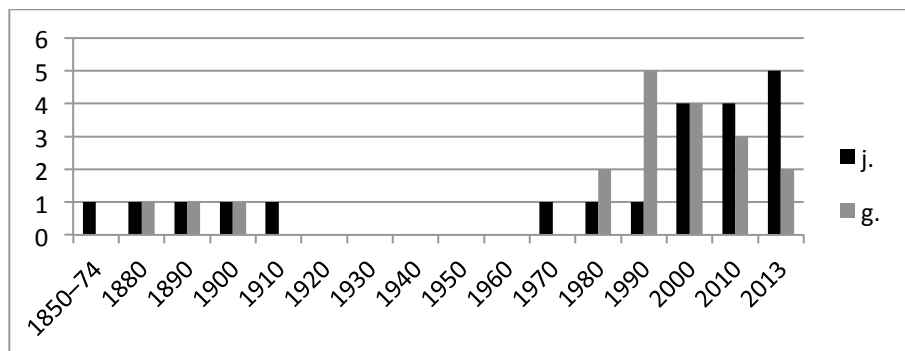
Figur 10: Guttenavn. Uttale: stavinger og konsonanter i hver staving. Ti på topp-navn. 10-års-intervall fra og med 1880, og 2013. Før det: perioden 1850–74.

Guttenavna var per 2013 ikke lenger nede enn i 1,3 konsonanter for hver staving til forskjell fra jentene på 0,7 (i listene for 2010 og 2013). Jentenavna er altså nede nesten i halvparten så mange konsonanter i de ti vanligste jentenavna som for guttenavna i år 2000 og senere, inkludert

2013. De mest vokalrike guttenavna har oftest minst en konsonant i hver staving, som for *Kristian*, *Mathias* og *William*. Noen få guttenavn har overvekt av vokaler, som *Elias*, *Noa(h)* og *Ole*.

6 Hiatus

Hiatus er to vokaler fra ulike stavinger som står inntil hverandre. Vokalene hører altså til hver sine stavinger. Dette skiller seg fra diftonger, der vokalene glir over i hverandre og er kjerne i samme staving. Diftonger fins f.eks. i navna *Heidi*, *Svein* og *Øyvind*. Hiatus hører vi blant annet i navna *Emilie*, *Sofia*, *Thea*, *Tobias*, *Daniel* og *Marius* fra utvalget, og dessuten i bl.a. *Noah* og *Matheo*. Dette omfatter i hovedsak klassiske (greske og latinske) navn og navn fra Bibelen. Det nordiske *Stian* kommer i tillegg, men det kan også være avleda av *Kristian*.

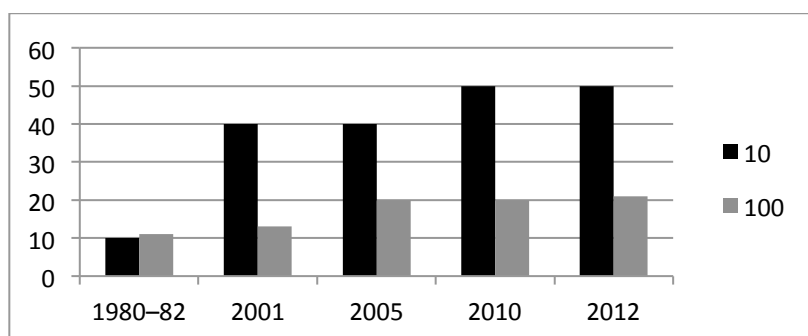
Figur 11: Jente- og guttenavn. Uttale: hiatus blant Ti på topp i Norge. 10-års-intervall fra og med 1880, og 2013. Før det: perioden 1850-74.

Hiatus har slått brått og omfattende gjennom fra rundt 1980-åra for gutter og rundt 1990-åra for jenter, vist i figur 11. For jentenavna øker bruken fortsatt, omfatta 5 av 10 navn i 2013. Guttenavna nådde toppen med omkring 5 av 10 rundt 2005 (ikke vist i figur) og er på vei nedover igjen fra rundt 2010. Blant ti på topp for de talte åra er denne bølga først representert med jentenavna *Marianne* fra 1970

FORNAVNSTRENDER I NORGE

og *Maria* fra 1990. Blant tidlige guttenavn i denne bølga er *Kristian* og *Stian* fra 1980, og *Andreas*, *Daniel* og *Marius* fra 1990.

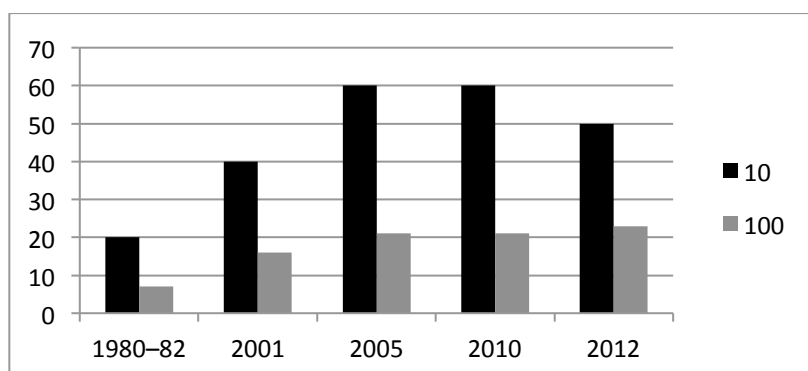
Navn med hiatus har også vært i bruk gjennom hele 1900-tallet blant sjeldnere navn, som *Beate* rundt 40.–50. plass i 1970-åra, og andre av navna nevnt ovenfor, men med lavere frekvens. Før og rundt år 1900 var navn med hiatus også blant ti på topp. Det var jentenavnet *Marie* og guttenavnet *Kristian*. Etter det er hiatus-navna i undersøkelsen innlånte navn, med unntak for *Stian*, som er omtalt ovenfor.

Figur 12: Jentenavn. Uttale: hiatus blant 10 og 100 på topp i Norge. Utvalgte år 1980–2012.

6.1 Hiatus-bruken blant de hundre vanligste navna

Hiatus-bruken i Norge samler seg om få navn. Det er til og med 2012 (siste år for hiatus talt for 100 på topp) tydelig sterkere konsentrasjon om de ti vanligste enn blant de hundre vanligste navna. Figurene 12 og 13 viser dette. For jentenavn omfatter det 50 % av ti på topp og bare 21 % av 100 på topp. For guttenavn er det 50 % og 23 %. Det er altså et fåtall slike navn, og de er forholdsvis mye brukt i de undersøkte åra.

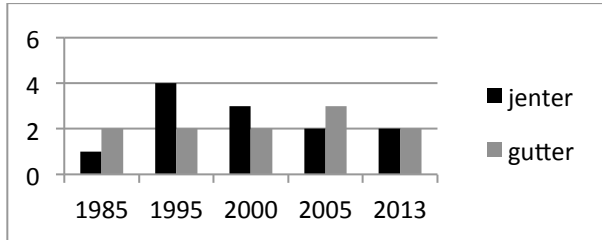
Figur 13: Guttenavn. Uttale: hiatus blant 10 og 100 på topp i Norge. Utvalgte år 1980–2012.

6.2 Hiatus-bruken i Danmark, Sverige, Tyskland og USA

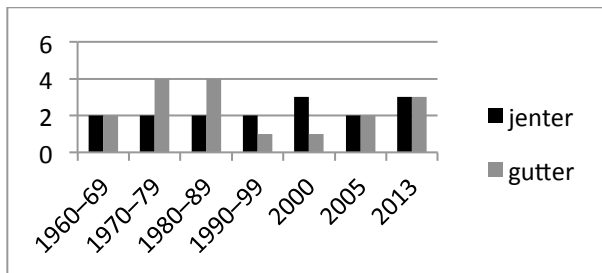
Hiatus-bruken har jeg også undersøkt for Danmark, Sverige, Tyskland og USA (kilder: Danmarks Statistik, SCB, GfS, Social Security). Statistikkene dekker ikke samme år, slik at utvalgene på den måten er ulike.

I Sverige hadde flere guttenavn blant ti på topp hiatus allerede i 1970-åra (*Mikael, Daniel, Andreas* og *Mattias*). Også for jenter var det ubetydelig mer bruk enn i Norge så tidlig. Tyskland hadde trekket enda tidligere (Nübling 2009 s. 96–98). Siden de tyske navnelistene ikke skiller mellom første og øvrige fornavn, er grunnlaget annerledes der. 2013-tellinga for Tyskland viser at det er vanligere med hiatus som øvrige enn som første fornavn for det året (figur 17). Tidligere fordeling mellom første og øvrige navn, eventuelt tiltalenavn, er ikke kjent. Bruken i Danmark kom omtrent samtidig med den norske bruken. I USA kom hiatus mye i bruk senere. År 2000 hadde ingen jentenavn og ett guttenavn hiatus blant de ti vanligste i USA. I 2013 lå USA omtrent på nordisk nivå, særlig norsk.

FORNAVNSTRENDER I NORGE

Figur 14: Danmark. Uttale: hiatus. Begge kjønn. Ti på topp. Utvalgte år 1985–2013.

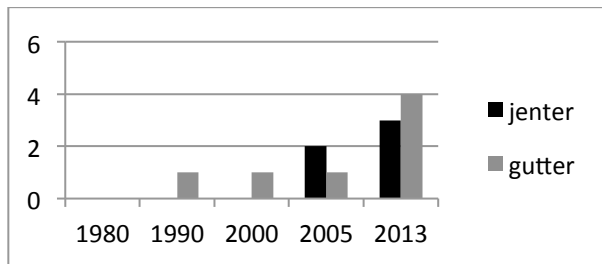

Figur 15: Sverige. Uttale: hiatus. Begge kjønn. Ti på topp. Utvalgte perioder og år 1960–2013.

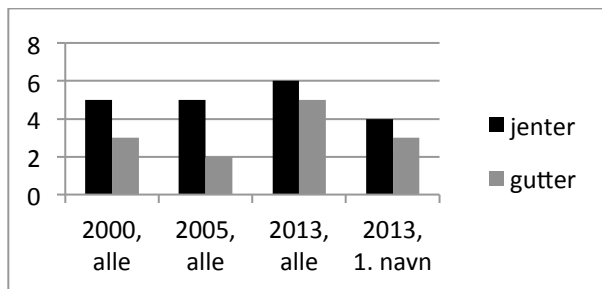
Hiatus ser altså ikke ut til å være importert til Norge fra USA. Om tysk eller svensk bruk kan ha påvirket bruk i andre land eller hverandre, er ikke klart. Det er mulig at tysk har påvirket øvrige land, eller at svensk har gjort det. Normalt kan vi regne med spredning av navnebruk fra et stort språksområde til det lite. Trass i det regner en blant tyske navneforskere med at blant annet svensk og nordisk navnebruk påvirket tysk navnevalg på 1800-tallet og tidlig på 1900-tallet (Seibicke 2002 s. 110 (*Karin, Kerstin*) og s. 124). Mest sannsynlig kan spredninga av hiatus ha gått fra tysk til svensk og videre til dansk og norsk bruk, altså etter størrelsen på språksamfunna. Det siste kan i alle fall kan være mulig for guttenavn, som var tidlig ute på svensk.

Fra tusenårsskiftet har hiatus-bruken i Norge og Tyskland omfatta rundt 5 av de 10 vanligste navna, mens de øvrige omtalte landa har ligget rundt 2–3 av de 10. USA har rask stigning etter år 2000, særlig vist for 2013.

Mønster for kjønnsforskjeller gir ikke undersøkelsene her grunnlag for å slutte noe om, ikke minst fordi det er mange svingninger og lite tallgrunnlag. Det kan en løse med lister for mer enn ti på topp og med et tettere utvalg av årsklasser.

Figur 16: USA. Uttale: hiatus. Begge kjønn. Ti på topp. Utvalgte år 1980–2013.

Figur 17: Tyskland. Uttale: hiatus. Begge kjønn. Ti på topp for alle navngitt til barn (1., 2. osv.). Utvalgte år 2000–2013. For 2013 dessuten bare med 1. fornavn. Utvalgte år 2000–2013.

7 Kort sammenligning med Nüblings tyske undersøkelse

Nüblings (2009) undersøkelse, nevnt i del 1.1, omfatter de 20 vanligste navna for fødte i utvalgte år 1945–2008 i Tyskland. Det er begrensa til første fornavn (op.cit. s. 76–79). Bruken av 20 på topp fanger ikke like raskt skiftende moter som 10 på topp, som er brukt i den norske undersøkelsen (se bl.a. omtalen av 10 og 100 på topp for hiatus i norske navn ovenfor). Rett nok fanger lister med flere navn den

faktiske navnebruken bedre, men er ikke så følsom for endringer blant de mest brukte navna.

I 2005 og 2008 (de to siste undersøkte åra) hadde alle jentenavn i det tyske utvalget vokalutlyd. Guttenavn hadde konsonantutlyd med unntak for noen navn med er-ending som blir uttalt som vokal, [ɐ]. Tidligere hadde det for begge kjønna ikke vært så entydig skille (Nübling 2009 s. 84). Dette samsvarer i hovedsak med det norske materialet, og klarest for de to sistnevnte åra, med unntak for den nevnte vokaluttalen for guttenavn.

Tysk bruk av hiatus har ligget rundt 4–6 blant de 20 vanligste navna for hvert kjønn i åra 2000–2008, men med lignende eller høyere bruk tidligere, bl.a. i 1975 (op.cit. s. 99 og s. 77). 2005-lister hos Nübling (2009 s. 77) viser at 2–3 hiatusformer for hvert kjønn var blant de ti vanligste navna, som vil si halvparten så mye brukt som i Norge på samme tid. Muligens kan dette tyde på lavere tysk enn norsk bruk i flere av årene etter 2000.

I Tyskland har det vært fall i antall stavinger de siste tiåra (op.cit. s. 99), med 2,6 for jenter i 1975 og 2,2 i 2008, mens det for gutter var 2,05 og 1,95 samme år. Norske jenter lå rundt 2,7 og 2,4 på tilsvarende tider, dvs. 1980 og 2010 i materialet, mens norske gutter lå på 1,8 og 2,6. Tendensen for tyske og norske jenter er ganske lik, men for gutter gikk den norske utviklinga klart i retning flere stavinger, men tyske navn ble svakt kortere.

For de omtalte trekka utlyd, hiatus og antall stavinger går tendensene oftest i samme retninger for tysk og norsk, men i ulikt omfang. Et unntak er at antall stavinger i guttenavn de siste tiåra har blitt flere i Norge og færre i Tyskland. En undersøkelse som tilsvarende Nüblings (2009 s. 83–91) sonoritetsindeks er ikke gjennomført her.

8 Oppsummering

Undersøkelsene har hovedsaklig omfatta lyder i navn i ti på topp-lister fra hvert tiende år siden 1880, og samla for fødte

i perioden 1850–74. Også noen trekk er undersøkt i eldre materiale. I framstillinga har navneformene også vært vurdert ut fra bakgrunn; som vil si nordiske navn i tradisjonsformer og litterære former (navnerenessanse); kirkelige navn i tradisjonsformer og som former fra norske bibeler; og øvrige innlånte navn.

Utlyder var jamt fordelt mellom konsonant og vokaluttale for jentenavn midt i tida for navnerenessansenavn (1920–50), men har bare vokaler etter tusenårsskiftet. I alt 7 av 10 jentenavn enda på a-uttale i 2010 og 2013, mens det midt i tida for navnerenessansenavn helst var i- og diftong-utlyd for den omtalte vokalandelen blant de ti vanligste. Ellers var også e-utlyd i bruk for jenter. For gutter har det hovedsaklig vært konsonant-utlyd, men også 2–3 navn med e-utlyd i navnerenessansenavn. Blant konsonanter i guttenavn er det s-utlyd i opp til 5 kirkelige tradisjonsformer i ti på topp-listene før 1900 og igjen det samme i 2010. Ende-s-en har bakgrunn i greske og latinske endinger.

Navnelengder målt i stavinger var kortere for begge kjønn fra rundt 1910–1920, som er noen tiår ute i den norske navnerenessansen. Det omfatter mest navn med nordisk opphav, men det var også et mindretall kirkelige tradisjonsformer. Lengda i antall stavinger har økt fra rundt 1970 for guttenavn og fra rundt 1980 for jentenavn. Dette siste dreier seg om innlånte navn.

Stavingslengda ha sunket for begge kjønn siden navnerenessansen, og mest for jentenavn der det var 1,6 konsonanter i hver staving i 1930, 1,2 konsonanter i 1990 og 0,7 i 2013. Det siste vil si at mange stavninger har mangla konsonanter. Også denne utviklinga er drevet av innlånte navn.

Hiatus har hatt ei kraftig økning for gutter fra 1980-åra og for jenter fra 1990-åra, med halvparten av ti på toppnavna mange av åra etter tusenårsskiftet. Danmark, Sverige og Tyskland har lignende trender, men har ligget litt lavere. Utviklinga kom tidligere i gang i Sverige enn i Norge og

Danmark. I USA har hiatus kommet blant toppnavn etter tusenårsskiftet, altså senere enn de nevnte europeiske landa. Hiatus i Norge er, med unntak av det ene nordiske *Stian*, drevet av innlånte navn og navneformer fra Bibelen.

De ulike undersøkte trekka kan i flere tilfeller knyttes til enten nordiske eller ikke-nordiske navn, slik det er vist i det følgende.

Hiatus er et klart innlånt trekk, og først og fremst gjennom bruk av ikke-nordiske navn fra 1980-åra til nåtida (her: 2013). Det forekommer også i bruk av ikke-nordiske navn før 1980, men i få tilfeller blant de ti vanligste.

Bruk av konsonant-utlyd for jentenavn er klart knytta til nordiske navn, men er også utbredt blant avleda norske former av ikke-nordiske navn (*Marit*, *Berit* og andre). Den omfattende bruken av a-utlyd fra 2000 og senere omfatter bare ikke-nordiske navn. Bruk av a-utlyd er ellers mest kjent fra ikke-nordiske navn før navnerenssansen. Vokalutlyd for guttenavn er særlig knytta til en mindre andel nordiske navn, som e-utlyd. Utlyden -s omfatter i utvalget ikke-nordiske guttenavn, særlig som -as og -us siden 1970, og bare -s etter foregående konsonant i eldre navneutvalg.

Navnelengde målt som antall stavinger kan ikke klart knyttes til nordiske eller ikke-nordiske navn. Likevel var perioden med korte navn fra før midten av 1900-tallet dominert av nordiske navn, men bruken av lange navn i 1970-åra og senere er dominert av ikke-nordiske navn. Konsonantrike navn sto også sterkest i perioden med omfattende bruk av nordiske navn, men forekom også for noen innlånte navn.

Litteraturliste

Danmarks Statistik = Nettstedet "Navne", offisiell dansk personnavnstatistikk, <http://www.dst.dk/da/Statistik/emner/navne.aspx> (Sist lest 20.4.2015)

IVAR UTNE

- Endresen, Rolf Theil, Hanne Gram Simonsen & Andreas Sveen (red.), 2000: Innføring i lingvistikk. Oslo. (Senere opptrykk, bl.a. 2013. Elektronisk kopi på nb.no for norske IP-adresser.)
- GfdS = Gesellschaft für deutsche Sprache e. V. sine nettsider "Vornamen", <http://gfds.de/vornamen/> (Sist lest 20.4.2015)
- Hanks, Patrick, Kate Hardcastle & Flavia Hodges, 2006. A Dictionary of First Names. 2. ed. Oxford & New York.
- Kruken, Kristoffer, 1982: Frå reformasjonen til den nordiske namnerenessansen. I: Ola Stemshaug og Kristoffer Kruken: Norsk personnamleksikon s. 44–65. Oslo.
- NPL3 = Kruken, Kristoffer og Ola Stemshaug, 2013: Norsk personnamleksikon. 3. utg. Ved Kristoffer Kruken. Oslo. (2. utg. i 1995, 1. utg. i 1982.)
- Nübling, Damaris, 2009: Von *Monika* zu *Mia*, von *Norbert* zu *Noah*: Zur Androgynisierung der Rufnamen seit 1945 auf prosodisch-phonologischer Ebene. I: Beiträge zur Namenforschung. Band 44, Heft 1, 2009. Heidelberg, s. 67–110.
- Sandøy, Helge, 1992: Norsk dialektkunnskap. 2. utg. 4. oppl. Oslo. (Fins tidligere utgaver siden 1985. Elektronisk kopi på nb.no for norske IP-adresser.)
- Seibicke, Wilfried, 2002: Vornamen. 3. utg. Frankfurt am Main & Berlin.
- Social Security = Social Security, USA, offisielle nettsider om personnavn. <http://www.ssa.gov/OACT/babynames/index.html> (Sist lest 20.4.2015)
- Solbakk, Maja Therese, 2013: Blir norske jente- og guttenavn mer like hverandre? En analyse av strukturelle endringer i norske fornavn fra 1960 til 2010. Bergen, LLE, Universitetet i Bergen. (Masteroppgave) Nettadresse for fulltekst: <https://bora.uib.no/handle/1956/7627> (Sist lest 22.4.2015)
- SCB = Statistiska centralbyrå: Namnstatistik. Nettsider: http://www.scb.se/sv_/Hitta-statistik/Statistik-efter-amne/Befolkning/Amnesovergripande-statistik/Namnstatistik/ (Sist lest 20.4.2015)
- SSB = Statistisk sentralbyrå (SSB) nettsider for navn: <http://ssb.no/navn> (Norge) (Sist lest 20.4.2015)
- SSB 2011 = Statistisk sentralbyrå: Navn 2010. Lucas og Emma topper for annet år på rad. (Sist lest 22.9.2015)
- Utne, Ivar, 1991: Kumulerte fornavn. Norske språkdata. Rapport. Blå serie, nr. 26. Bergen: Norsk termbank ved Nordisk institutt,

FORNAVNSTRENDER I NORGE

Universitetet i Bergen. Nettversjon fra 2014 fins blant lenker under "Norge" her: <http://www.uib.no/llle/23822/navnstatistikk-fra-mange-land> (Sist lest 22.4.2015)

Utne, Ivar, 2002. Norge og internasjonale navnetrender. I: Norsk-læreren 26 (5). Bergen, s. 22–29.

Utne, Ivar, 2006: *Oversikt over norsk fornavnshistorie*, Bergen: Nordisk institutt, Universitetet i Bergen. (Hefte, publisert av forfatteren, fins på norske bibliotek.)

Utne, Ivar, 2013: *Klang i personnamn og i andre namn – Om lydar i namn før og no. Og er klang berre lyd?* (Powerpoint-presentasjon på Fagleg-pedagogisk dag, Universitetet i Bergen 1.2.2013)

Utne, Ivar, 2015: Oversikt over norsk fornavnshistorie – utvida tekst. (Kompendium for studenter, versjon 11.8.2015; vil bli revidert for undervisning 2016.)

Wikipedia.se. = <http://sv.wikipedia.org/wiki/Sonoritet> (Sist lest 22.4.2015).

SUMMARY

Given Name Fashions in Norway from 1850 until Today, Focused on Oral Forms

By Ivar Utne

This study mainly concerns linguistic form in top-ten lists for children born in Norway since 1850. Older data is also partly included. The study concentrates on final sound; name length in characters, sounds, and syllables; number of sounds in syllables; and hiatus. Most interesting is the increase in use of hiatus from 1980s until recent time (2013), exemplified by Sophie and Mathias. Five of the ten most popular names contain hiatus, with a falling trend for boys' names from about 2010. Other results include the increase in use of the *a*-ending in girl names since the 1990s, found

IVAR UTNE

in seven of the ten in 2010 (e.g. Emma), and the ending -s
in half of the top boys' names in 2010 (e.g. Lucas).

Ivar Utne
Instituttet for lingvistiske, litterære og estetiske studier
Universitetet i Bergen
ivar.utne@uib.no